

บทที่ 5

บทสรุป

ในบทสรุปนี้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาดังกล่าวออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้คือ

1. สรุปเนื้อหาจากการศึกษา
2. ปัญหาและข้อเสนอนะ

1. สรุปเนื้อหาจากการศึกษา

การเคลื่อนไหวในขบวนการทางสังคมเพื่อคัดค้านการดำเนินงานของรัฐบาลในโครงการต่าง ๆ มิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่กรณีการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนในท้องที่อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี นั้น เป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่างไปจากการเคลื่อนไหวครั้งอื่น ๆ ที่ผ่านมา เนื่องจากมีการประสานความร่วมมือ การรวมพลังกันของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ เพื่อแสดงออกทางความคิด และพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการประกาศอย่างเป็นทางการที่จะคัดค้านโครงการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจนให้ถึงที่สุด ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นตัวกำหนดการเลือกใช้วิธีการคัดค้านเพื่อให้มีการระงับหรือล้มเลิกโครงการโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน 2) เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในขบวนการทางสังคมที่มีคุณลักษณะต่างกันจะเลือกยุทธวิธีต่างแบบกันหรือไม่ 3) เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของ Ralph H. Turner ในกรณีศึกษาขบวนการทางสังคม

ตามความคิดของ Turner องค์กรในขบวนการทางสังคมที่มีการเลือกยุทธวิธีโดยความโน้มเอียงมุ่งต่อผลจะมีความโน้มเอียงในการเลือกยุทธวิธีแบบชักจูงมากกว่ายุทธวิธีแบบต่อรองและยุทธวิธีแบบใช้กำลัง ในทางตรงกันข้ามองค์กรในขบวนการทางสังคมที่มีหลักการเลือกยุทธวิธีโดยความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์ก็จะมีแนวโน้มเอียงในการเลือกยุทธวิธีแบบใช้กำลังมากกว่ายุทธวิธีแบบชักจูงและยุทธวิธีแบบต่อรอง และปัจจัยที่มากำหนดความโน้มเอียงมุ่งต่อผลคือ ขบวนการทางสังคมประกอบด้วยผู้นำที่มีลักษณะ โศภิสต์ เคชั่นสูง สมาชิกอยู่ในภาวะระเบียบสูง และองค์กรมีการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจดำในทางตรงกันข้ามปัจจัยที่มากำหนดความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์

ประกอบด้วย ผู้นำที่มีลักษณะไซฟิสติเคชั่นต่ำ สมาชิกอยู่ในภาวะเบียบต่ำ และองค์กรมีการใช้ และแสดงออกซึ่งอำนาจมาก

วิธีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ การสัมภาษณ์แบบสอบถาม โดยมีประชากรหลักในการศึกษาครั้งนี้คือ บุคคลที่อยู่ในระดับผู้นำของกลุ่ม/องค์กรที่เข้าร่วมในการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนจำนวน 65 คน จากรายชื่อกลุ่มองค์กร (ผนวก จ) นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 78 คนที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 74 คน เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดราชบุรี เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อค้นหาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคมตามแนวคิดทฤษฎีอันได้แก่ คุณลักษณะของผู้นำแบบไซฟิสติเคชั่น สมาชิกอยู่ในภาวะเบียบ และองค์กรมีการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจ ผลจากการวิเคราะห์ถดถอยแบบง่ายพบว่าปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้ไม่มีอิทธิพลต่อคนในระดับผู้นำของกลุ่ม/องค์กรที่จะมีความโน้มเอียงมุ่งต่อผลและมุ่งสนองอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าปัจจัยทั้ง 3 ไม่ได้มีส่วนในการกำหนดบุคคลในระดับผู้นำของกลุ่ม/องค์กรในอันที่จะมีหลักวินิจฉัยในการเลือกวิธีการที่จะมีส่วนช่วยให้ขบวนการทางสังคมสามารถบรรลุเป้าหมายได้มากที่สุด และปัจจัยทั้ง 3 ก็ไม่ได้มีส่วนในการกำหนดให้บุคคลในระดับผู้นำของกลุ่ม/องค์กรมีหลักวินิจฉัยในการเลือกวิธีการที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจที่จะได้รับจากการใช้และแสดงอำนาจ

อย่างไรก็ตามผลของการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้กับคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งต่อผลและมุ่งสนองอารมณ์ก็มีแนวโน้มเป็นไปตามทฤษฎี แม้ว่าจะไม่พบระดับนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ คุณลักษณะของผู้นำแบบไซฟิสติเคชั่น สมาชิกอยู่ในภาวะเบียบ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งต่อผล แต่องค์กรมีการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจจะมีความสัมพันธ์ทางลบกับคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งต่อผล ในทางตรงกันข้าม คุณลักษณะของผู้นำแบบไซฟิสติเคชั่น สมาชิกอยู่ในภาวะเบียบ มีความสัมพันธ์ทางลบกับคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์ แต่องค์กรมีการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์

นอกจากนี้ในการศึกษายังต้องการค้นหาต่อไปอีกว่า ในกรณีที่มีความแตกต่างกันระหว่างคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งต่อผลและมุ่งสนองอารมณ์จะมีความแตกต่างกันหรือไม่กับ

ยุทธวิธีที่ใช้ไปในการ เคลื่อนไหว เพื่อคัดค้านการสร้าง เขื่อนน้ำโจน ซึ่งผลจากการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยค่าไคสแควร์พบว่า มีเพียงกรณีเดียว เท่านั้นที่พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 กล่าวคือ ในการ เลือกใช้ยุทธวิธีในการ เคลื่อนไหว เพื่อคัดค้านการสร้าง เขื่อนน้ำโจนที่กลุ่มตัวอย่างได้ เลือก เป็นอันดับสองพบว่า คนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียง มุ่งต่อผลจะใช้ยุทธวิธีแบบชักจูงมากกว่าคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียงมุ่งสนองอารมณ์ ในทางตรงกันข้ามคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียงมุ่งสนองอารมณ์จะใช้ยุทธวิธีแบบใช้กำลังมากกว่าคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียงมุ่งต่อผล

ผลจากการศึกษาพบว่ายุทธวิธีแบบชักจูง เป็นยุทธวิธีที่คนในระดับผู้นำของกลุ่ม/องค์กร ที่เข้าร่วม ในการคัดค้านการสร้าง เขื่อนน้ำโจนให้ความสำคัญมากที่สุด ในทั้ง 3 อันดับการ เลือก และวิธีการที่จัดอยู่ในประเภทยุทธวิธีแบบชักจูงซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมาก คือ วิธีการส่งตัวแทน ผู้แทนขององค์กร เข้าร่วมประชุม สัมมนา หรือวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับปัญหาการสร้าง เขื่อนน้ำโจน นอกจากนี้แล้วก็มีวิธีการที่ผู้นำ คนในระดับผู้นำ ผู้ปฏิบัติงานทำการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารในการคัดค้านการสร้าง เขื่อนน้ำโจนออกเผยแพร่โดยผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์สารคดี ภาพสไลด์ นอกจากนี้แล้วยังมีวิธีการยื่นหนังสือ เพื่อคัดค้านการสร้าง เขื่อนน้ำโจนต่อนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถทดสอบการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนได้ เนื่องจากไม่พบความสัมพันธ์ใน เบื้องต้นจากการวิเคราะห์ถดถอยแบบง่ายที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ของปัจจัย คุณลักษณะของผู้นำแบบไซฟิสติ เคชั่น สมาชิกอยู่ในกฎระเบียบ และองค์กรมีการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจ กับคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียงมุ่งต่อผลและมุ่งสนองอารมณ์ ทั้งนี้โดยมีค่าเอฟ (F-test) เป็นตัวชี้ให้เห็น

อนึ่ง เหตุที่ไม่พบว่าปัจจัยทั้ง 3 ประการมีอิทธิพลต่อคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียง มุ่งต่อผลและมุ่งสนองอารมณ์ ประการหนึ่งก็อาจจะเนื่องมาจากคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียง มุ่งต่อผลและคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียงมุ่งสนองอารมณ์มีระดับของการมีคุณสมบัติของผู้นำแบบไซฟิสติ เคชั่น ระดับของสมาชิกอยู่ในกฎระเบียบ และระดับของการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจยังมีความแตกต่างกันไม่มากพอ กล่าวคือ สัดส่วนของปัจจัยทั้ง 3 ที่แบ่ง เป็นระดับค่า ระดับปานกลาง และระดับสูงไม่มีความแตกต่างกันมากพอ รวมทั้งความแตกต่างของคนในระดับผู้นำที่มีความ โน้ม เอียงมุ่งต่อผลซึ่งมีลักษณะการกระจายของข้อมูล โน้ม เอียง ไปทางระดับต่ำ เป็น

จำนวนร้อยละ 77.5 ระดับสูงร้อยละ 22.5 ในทำนองเดียวกันความแตกต่างของคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์ก็มีความโน้มเอียงไปในระดับต่ำ และในระดับสูงอย่างละครึ่งอันไม่แสดงความแตกต่างให้เห็นเด่นชัดไปในทิศทางหนึ่งทิศทางใด ประการที่สองอาจจะเนื่องมาจากข้อจำกัดของการศึกษาตัวแทนของกลุ่ม/องค์กรที่เข้าร่วมในการศึกษาคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนมีเพียง 65 คน จึงมีผลกระทบต่อการวิเคราะห์ กล่าวคือ มีตัวอย่างน้อยเกินกว่าที่จะสามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างได้เมื่อนำไปทดสอบสมมติฐานในทางสถิติโดยเฉพาะการทดสอบด้วยค่าไคสแควร์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทจัดกลุ่ม การมีตัวอย่างน้อยเกินไปดังกล่าวทำให้มีผลกระทบต่อการวิเคราะห์ของการศึกษาครั้งนี้ในกรณีที่ต้องการนำปัจจัยอื่นมาวิเคราะห์เพิ่มเติม เพื่อช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการมีความโน้มเอียงมุ่งต่อผลหรือมุ่งสนองอารมณ์กับยุทธวิธี โดยมีปัจจัย 4 อย่าง อันได้แก่ ค่านิยมของผู้ที่ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้ ค่านิยมและผลประโยชน์ของสาธารณชน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับผู้ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้ และทรัพยากรที่มีอยู่ในครอบครอง

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยใช้ตารางการแจกแจงความถี่ พบว่าประเภทขององค์กรไม่ว่าจะต่างกันเช่นไร คนในระดับผู้นำของกลุ่ม/องค์กรก็ให้ความสำคัญกับยุทธวิธีแบบชกจู่มากกว่าวิธีอื่น ๆ องค์กรที่เข้าร่วมในการศึกษาคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายต่างกัน แต่ส่วนใหญ่มีเป้าหมายให้รัฐบาลสั่งระงับหรือล้มเลิกโครงการ โดยที่ความแตกต่างในเป้าหมายของการคัดค้านไม่มีผลทำให้มีความแตกต่างกันในการใช้ยุทธวิธี ถึงอย่างไรทุกองค์กรก็ให้ความสำคัญกับยุทธวิธีแบบชกจู่มากกว่ายุทธวิธีประเภทอื่น แต่ก็ยังมีกลุ่ม/องค์กรบางส่วนเห็นว่าการที่จะสามารถล้มเลิกโครงการได้ ยุทธวิธีแบบใช้กำลังน่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น การกระทำให้มีการล้มเลิกโครงการได้เช่นกัน นอกจากนี้ความแตกต่างในการประเมินว่าใครที่จะได้รับประโยชน์โดยตรงมากที่สุดในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนก็ไม่มีผลต่อการเลือกใช้ยุทธวิธีที่สำคัญ ผลการศึกษายังพบอีกว่าไม่ว่าจะประเมินว่าใครที่จะมีบทบาทที่สำคัญที่สุดต่อการสั่งระงับโครงการ ยุทธวิธีที่คิดว่าสำคัญก็ยังคงเป็นยุทธวิธีแบบชกจู เช่น เดิม

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำเอากรอบแนวความคิดมาใช้กับสังคมไทย อาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษาขบวนการทางสังคมในแงุ่มที่เกี่ยวกับยุทธวิธีที่ใช้ในการเคลื่อนไหวในขบวนการทางสังคม เป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่มีใครศึกษาในประเทศไทยมาก่อน ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในการวัด ส่วนใหญ่แล้วเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาภายใต้เงื่อนไข

ความมโนทัศน์ทางทฤษฎี และการคัดแปลงมโนทัศน์ที่ใกล้เคียงมาปรับใช้ อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นจากการทดสอบสมมติฐานที่ว่าคนในระดับผู้นำที่มีความโน้มเอียงต่างกันจะใช้อยุทธวิธีต่างแบบกัน

การวิเคราะห์เสริมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างชาวกาญจนบุรี พบว่าร้อยละ 93.6 ไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนน้ำโจนร้อยละ 6.4 ยังไม่มีความเห็น และพบว่าร้อยละ 69.2 ไม่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมใด ๆ ที่กลุ่ม/องค์กรคัดค้านจัดขึ้น เหตุผลโดยส่วนใหญ่ที่กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนคือ เห็นว่าเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ร้อยละ 46.2 และร้อยละ 23.1 ให้เหตุผลว่าเกรงว่าจะได้รับอันตรายถ้าเขื่อนพัง สำหรับการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรค่านิยมความเป็นผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นท้องถิ่นนิยม การรักพวกพ้อง ความเชื่อถือที่มีต่อกลุ่มคัดค้าน และลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างชาวเมืองกาญจนบุรี และคณะกรรมการเพื่อพิจารณาผลกระทบของโครงการกับตัวแปรความเห็นที่มีต่อโครงการคือ ไม่เห็นด้วยและยังไม่ได้ตัดสินใจ พบว่า ค่านิยมความเป็นผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความเชื่อถือที่มีต่อกลุ่มคัดค้าน อยู่ในระดับสูง จนวนวน้อยที่อยู่ในระดับค่าและเมื่อเปรียบเทียบปัจจัย 2 ตัวนี้กับพวกที่ไม่เห็นด้วยกับพวกที่ยังไม่ได้ตัดสินใจ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ พวกที่ไม่เห็นด้วยมีระดับความเป็นผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อถือที่มีต่อกลุ่มคัดค้านสูงกว่าพวกที่ยังไม่ได้ตัดสินใจ

สำหรับการวิเคราะห์เสริมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างชาวกรุงเทพมหานครและชาวราชบุรี พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 53.1 เห็นว่ามีข้อมูลไม่มากพอที่เกี่ยวกับเรื่องเขื่อนน้ำโจน แต่ก็สามารถที่จะตัดสินใจว่าสนับสนุนหรือคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน ในขณะที่ร้อยละ 24.3 บอกว่าไม่มีข้อมูลที่จะตัดสินใจ และอีกร้อยละ 21.6 มีข้อมูลมากพอที่จะตัดสินใจว่าสนับสนุนหรือคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.9 ไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนน้ำโจน ร้อยละ 14.9 เห็นด้วยกับการสร้าง และร้อยละ 20.2 ยังไม่มีความเห็น ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ค่านิยมความเป็นผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นท้องถิ่นนิยม การรักพวกพ้อง ความเชื่อถือต่อกลุ่มคัดค้าน และผลประโยชน์ กับตัวแปร เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับโครงการสร้างเขื่อน พบว่าค่านิยมความเป็นผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อถือที่มีต่อกลุ่มคัดค้าน และผลประโยชน์จากเขื่อนมีน้อย มีอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบปัจจัยทั้ง 3 ตัวนี้กับพวกที่ไม่เห็นด้วยกับพวกที่เห็นด้วยกับโครงการ กล่าวคือ พวกที่ไม่เห็นด้วยมีระดับความเป็น

ผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อที่มีต่อกลุ่มคัดค้านและผลประโยชน์จาก เขื่อนมีน้อย มีสูงกว่าพวกที่ไม่เห็นด้วยกับการสร้าง เขื่อน

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

2.1 การประยุกต์ทฤษฎีของ Turner ในเรื่อง Determinants of Social Movement Strategies มาใช้ในสังคมไทยจะต้องมีการกำหนดหรือบ่งชี้ตัวแปรให้ชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มที่เป็นผู้ที่ขบวนการมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้ ยังเป็นกลุ่มซึ่งไม่ปรากฏแยกให้เห็นเด่นชัดในสังคมไทย เนื่องจากความแตกต่างในวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะของการรวมกลุ่ม และโดยส่วนใหญ่แล้วคนไทยจะแสดงออกซึ่งความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์อยู่ในขอบเขตของภายในกลุ่มคนใกล้ชิดหรือกลุ่มคนที่คุ้นเคยกันมากกว่าที่จะมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนความคิดเห็นของตนออกมา

2.2 เนื่องจากโครงการการก่อสร้าง เขื่อนน้ำโจนถูกสั่งระงับโครงการตามข้อเสนอของคณะกรรมการเพื่อพิจารณาผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำแควใหญ่ตอนบน (เขื่อนน้ำโจน) ขบวนการต่อสู้ยังไม่ถูกภาวะการขัดแย้งและผลกดดันให้ต้องต่อสู้ด้วยรูปแบบอื่นที่รุนแรง ดังนั้นขบวนการทางสังคมจึงมีการใช้ยุทธวิธีในการต่อสู้บางรูปแบบเท่านั้น เช่น ยุทธวิธีแบบชักจูง อาทิเช่นวิธีการส่งตัวแทน/ผู้แทนขององค์กร เข้าร่วมประชุม อภิปราย สัมมนา และวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ข้อมูลทางวิชาการ วิธีการมีผู้นำ กลุ่มผู้นำ ผู้ปฏิบัติงานทำการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่ไม่รุนแรง ดังนั้นวิธีการที่ปรากฏจึงจำกัดอยู่เฉพาะรูปแบบของยุทธวิธีแบบชักจูง แต่ถ้ามีการต่อสู้ การขัดแย้งที่รุนแรงและมีความเคลื่อนไหวถึงที่สุดระหว่างผู้สนับสนุนการก่อสร้างและผู้คัดค้านการก่อสร้าง อาจจะพบวิธีการอื่น ๆ ที่อยู่ในรูปแบบของยุทธวิธีแบบใช้กำลังมากขึ้น

2.3 ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในจำนวนตัวอย่างที่ใช้ เพราะตัวแทนคนในระดับผู้นำของกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมในการคัดค้านมีจำนวนน้อย นอกจากนั้นในองค์กรจะมีบุคคลเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่เป็นผู้กำหนดวิธีการที่เห็นว่าเหมาะสมในการ เข้าร่วมการคัดค้าน

อนึ่งกลุ่ม/องค์กรในขบวนการทางสังคมของไทยเพิ่ม เริ่มที่จะ เข้ามามีบทบาทโดยที่มีกลุ่ม/องค์กรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้มีบทบาทอย่างค่อนเนื่องในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อเข้าร่วมในการคัดค้าน ทั้งนี้ กลุ่ม/องค์กรบางส่วนจะมีบทบาทเพียงร่วมลงชื่อในการคัดค้าน โดยไม่มี

กิจกรรมใด ๆ นอกจากการส่งตัวแทน ผู้แทนเข้าร่วมประชุม และเข้าร่วมอภิปราย สัมมนา และวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ข้อมูลทางวิชาการที่กลุ่มผู้จัด เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอก เข้าร่วมด้วย

อนึ่งควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้

ก. ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำ เช่น ภูมิหลังทางสังคม ประสบการณ์ในการ เป็นผู้นำในด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การต่อต้านปัญหาสิ่งแวดล้อม

ข. ขบวนการตัดสินใจ ขั้นตอนและแบบแผนของการตัดสินใจของคนในระดับผู้นำ

2.4 วิธีการต่าง ๆ ในขบวนการทางสังคมที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยยังมีจำกัดคงจะพบว่าวิธีการที่ใช้กันอยู่ทั่วไป เช่น วิธีการจัดสัมมนา ประชุม อภิปราย เพื่อให้ข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชน วิธีการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อมวลชน วิธีการยื่นหนังสือเพื่อคัดค้านต่อกลุ่ม คณะบุคคล ที่คิดว่ามีอำนาจในการตัดสินใจ ทำให้ไม่อาจจะหาตัวอย่างของแบบแผนที่ใช้วิธีการรุนแรงมาเทียบเคียงได้ให้ชัดเจนได้ ว่าวิธีการใด เป็นวิธีการที่รุนแรงหรือไม่รุนแรง ทั้งนี้ เป็น เพราะว่าการปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคมในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยยังเป็น เรื่องใหม่ซึ่งต่างจากขบวนการทางสังคมของสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ เช่น กลุ่มกรีนพีซในประเทศเยอรมันตะวันตกที่มีรูปแบบการเคลื่อนไหวที่หลากหลายและมีประสบการณ์การต่อสู้ที่ยาวนาน